

00 BAKONYI ISTVÁN: IANCU LAURA ELSŐ PRÓZAKÖTETÉTERŐL. SZERETFÖLD

A verseskötetek után 2011-ben megjelent Iancu Laura első szépprózákötete is. Egy háborút átélő katona, Keleti Jeremiás sorsáról, és sok egyéb dologról, hiszen a történet nem egyenes szálú, ám hűségesen ábrázolja benne az író a háború okozta lélektani folyamatokat, az emberi viszonyokat, egy moldvai magyar falu világát, vagy éppen egy kisfiú sorsát. Alcímében az *Elbeszélés* szót használja a szerző, de a műfaji meghatározás ennél bonyolultabb. Van, aki (pl. Jánosi Zoltán) regényt emleget, a hajdani könyvajánlásban „történelmi elbeszélés”-ről olvasunk. Ismervén a 20–21. századi regény műfaji változásait, a Jánosi-féle meghatározás elfogadható, talán a „kisregény”-féle kiegészítéssel. Természetesen a „műfajkeresésnél” fontosabb a mű lényege... Még talán annyit, amit Alföldy Jenő így fogalmaz meg: „balladisztikus elbeszélés (vagy kisregény) ez; a székely népballadák hangulatát idézi föl számomra”. (ALFÖLDY Jenő: *Magyarok az üveghegyen túl*, Magyar Napló, 2011, 9. sz. 65.)

Az alaphelyszín a templom, illetve annak építése. Jelképesen és reálisan is ez az a központ, amely a mű alakjainak leglényegesebb helye és menedéke. Ahogy a fülszövegben olvassuk: „Míg nincs Isten, addig kenyér sincs – a véres háborút éhínség és aszály követte, ami tovább tizedelte a közösséget. [...] Az eltávolodás és a visszatérés közé elpusztíthatatlan évtizedek rakódtak, a szívek közé szederindák nőttek. Elvadult, Messiásra váró életek.” Ebből következik a *Szeretföld* legfőbb, háborúellenes üzenete is. Már maga a cím sem erősít mást, hiszen ugyan Szeret a neve a Duna egyik baloldali mellékfolyójának, de ennél fontosabb a szó másik jelentése utalván arra, hogy csak a szeretet hozhatja meg az ember számára az egyetemes megoldást. „A helynevet afféle *beszélő névnek* érezzük, mint nem egy székely faluét (például: Istensegítség), pedig – ellenőriztem a térképen – létezik ilyen falunév a folyó közelében, közel az ukrán határhoz, amely elvája egymástól Moldvát és Bukovinát.” (ALFÖLDY Jenő, *i.m.* uo.) S még annyit, hogy mit mond ezzel kapcsolatban a szerző egy interjúban: „Valami olyasmi rejlik itt, ami az emberi lét velejárója: a belső békétlenség. [...] Az a nagyon szörnyű, hogy a békétlenség motivációi démoniak. Az emberben is, a világban is. Ezt a problematikát találja a regény.” (VARGA Klára: *A szív tágassága*, Magyar Hírlap, 2022. október 28.)

S az is erősíti a néprajzi hagyományhoz és a balladák világához kötődést, hogy Iancu Laura a könyvet Domokos Pál Péter emlékének ajánlotta. Persze beszélő név a háborúból hazatérő Keleti Jeromosé is, aki a messiás égtájról vergődik haza, nyugat felé. Már az első mondatok igazolják, hogy veretes, jó milióteremtő próza ez, gazdag lírai elemekkel. „Háborúból jövök. Sem hősi halott, sem fogoly. Túlélő. Hát élet az, ami a háború után van? És ki számára vagyok létező? Mi van az eszmélésen túl? Szív-fájdalom... Miért kellett nekem ezt megtudni? Ezt a kérdést mindenképp tedd fel, mert ez a kérdés te vagy. Igen, kérdés vagy.” Mintha egy drámai monológ lenne a lét alapkérdéseiről. Mint ahogy az egész mű érinti a sors legfontosabb kérdéseit.

A fókuszban tehát a templom és annak építése áll. Hiszen: „Így lesz a templom tükör. Olyan tükör, amelybe minden embernek, még a világtalannak is bele kell pillantania. És ez a tükör nem hazudik.” Az írói kommentár szerint ezt így gondolják a Szeretföldön élő emberek. Más részletekben is találunk ilyen általánosítást az itt élők

szellemiségével kapcsolatban. „Ilyen felismerésekre csak az juthat, aki belülről látja *Szeretföld* emberi közösségének természetét, az ott élők lelki mélységeit, s olyan an-teuszi képességgel tudja megidézni ezt a világot, mint Iancu Laura.” (HALÁSZ Péter: „*Kit feldob magából egy nép...*”, *Magyar Napló*, 2012, 9. sz. 61.)

A templomépítés folyamatát hagyományos epikai formában kapjuk meg, ugyanakkor van benne egy, a *Kőműves Kelemen*ből átemelt elem. S hogy más összefüggést is megemlítsünk: a *Napfivér, Holdnővér* című film néhány jelenete is eszünkbe juthat, ahol Assisi Ferenc végez heroikus munkát. A *Szeretföld*ben folyton leomló fal szimbolikus jelentésű. A sziszifuszi munka példája is egyben. A cselekmény eleven és olvasmányos, a környezetrajz is emlékezetes. És megfigyelhetjük benne a filmszerűséget, és ennek okán jelezhetjük, hogy a műből film is készült 2017-ben Buvári Tamás rendezésében. (Jelen írásomnak nem tárgya a film értékelése.)

A mű nyelvezete is példás, helyenként érzékelteti a nyelvjárás sajátosságait, főleg egy-egy dialógusban. Pl. így: „– Itt vagyok né, eljárék ott keresztül egy csepppecskét a templomhoz – szólt hozzá Rózsa, de Marica aligha hallott ebből egy szösszenetet is.” Egyébként a moldvai nyelvi sajátosságok nem jellemzik Iancu Laura líráját és epikáját sem, de a néprajzos kezenyomat ezekben a ritka pillanatokban jól láthatjuk. A szólásokban, a helykeírásokban, az emberek jellemében. Megjeleníti a gyász természetét, a helyszínnek jelképiségét. A valóság és a képzelet együtt játszik szerepet a történetben.

Portré születik Józsa Péterről, a templomépítőről. A háborús időkben különös viszony fűzi a hátsorság asszonyaihoz. „Szemérem nélküli harc folyt köztük azért, hogy megkaparintsák a mester tekintetét.” Másfelől kétségtelen az, amit Jánosi Zoltán ír róla, aki „a közösségben feltámadt istenvágy megkerülhetetlen erejét, kényszerét a legvilágosabban fogalmazza meg környezetének”. (JÁNOSI Zoltán: *Szomorú Macondo. Iancu Laura: Szeretföld, Magyar Napló*, 2014, 4. sz. 33.) Ez a megfogalmazás pedig így szól: „Istent nem helyezhetjük leálló pályára, az ember ne vacakoljon a körülményekkel.” Valamilyen szinten Józsa Péter az író nézeteinek is követe, hiszen Iancu Laura egész eddigi pályáját és szellemiségét ez az istenvágy is fémjelzi. Versben, prózában, a hétköznapi életben egyaránt.

Az övénél is kidolgozottabb Jeremiás feleségének, Magdolnának az alakja. Ő az, aki szinte megbabonázza a falu férfait, bűnös nőnek gondolják. Ennek oka lehet az, hogy Nevenincs Péter a fia, aki egy orosz katonától született, és aki majd kisfiúként szolgál egy családnál, Cikóéknál. Szinte lopva találkozhat anyjával, aki mélyen átéli ezt a helyzetet. Érdekes és igaz a következő megállapítás róla: „az eltűnt férje iránt szinte irracionális mértékű hűséget tanúsító Pénelopé kései alakmása”. (MÓRO CZ GÁBOR: *Iancu Laura: Szeretföld. Magyar Irodalmi művek, 1956–2016*, Budapest, 2021, 871.) Mórocz a bibliai nevekre is felhívja a figyelmet. Így keverednek tehát különböző történelmi korok és hitvilágok egy ízig-vérig modern, 21. századi magyar műalkotásban. A klasszicitás hatása épp úgy jelen van, mint a bibliai világé. (A Jánosi Zoltán emlegette Macondo pedig nem más, mint egy képzeletbeli kolumbiai falu, ahol Márquez híres regénye, a *Száz év magány* játszódik...) Magdolna tehát

ebben a iancu laura-i világban lesz a kiszolgáltatottság és az ártatlanság megtestesítője, valamint a háborús borzalmak áldozata. Róla álmodoznak tehát a férfiak, akik számára „Angyalféleség inkább, de a sápadt angyalnál is szebbeckébb egy kicsivel. Tündér. Az lehetett. Kívánatos volt, no...”

Vannak itt tehát folklórelemek, az emberi sorssal kapcsolatos népi bölcseségek. A templomépítés közben mutatja meg a szerző több ember történetét, a háborúból itthon maradt férfiak és az asszonyok viszonyait. Sajátos ritmust biztosít a szövegnek többek között az, hogy időnként feltűnik egy-egy tételmondat ezzel a kezdéssel: „Szeretföldön”, és ezt követi egy-egy, többnyire az ott érvényes erkölccsel kapcsolatos igazság. Például „Szeretföldön nagy vétek a becsületsértés.” És vannak végig nem mondott, sokat sejtető mondatok is. Többek között így beszél Antal nővére egy régi megpróbáltatásáról: „az erdész pedig [...] kendék is tudják ugye, miben sántikált”. A templomépítők színes történetei teszik igazán érzékletessé ezt a prózát. Itt élvezhetjük igazán a nyelv gazdagságát. „A Szeretföld nyelvezete, sőt az azt megelőző gondolkodási struktúrája olyan helyi színekkel, ízekkel telített, amelyet kizárólag az az ember képes így megfogalmazni, aki maga is hasonlóképpen gondolkodik, lát, beszél.” (BARTUSZ-DOBOSI László: *Iancu Laura: Szeretföld, Kortárs on-line*, 2012. április)

S közben Józsa Péter, a mester is egyre inkább a középpontba kerül, az az ember, aki: „Sokadik házát építi az Úrnak, egész országban ismerik.” Írónk miniportrét készít róla, akik keményszívú, szikár ember. Kiemelkedik környezetéből, ám sorsa drámai egy olyan világban, amelyben minden „folyvást összeomlik.” Alföldy Jenő szerint megszállott a mester, „a szó *Kőműves Kelemen*-i értelmében balladai alak”. (ALFÖLDY Jenő: *i. m. uo.*) Hasonlóképpen ilyen tömör portrét kapunk a kántorról, Furulyás Dámról is, aki társa a templomépítésben a mesternek. Ide sorolhatjuk Magdolna sorsábrázolását is, hiszen egy olyan nőről van szó, aki sokáig hiába várja férjét, Jeromost. Frappáns jellemzések, hagyományos epikai eszközök jelzik, hogy Iancu Laura az epikában is épp oly otthonosan mozog, mint a lírában. A narrációban ugyanúgy, mint a dialógusokban. Eleven a kép pl. a sokat ivó kántorról. Ezekben a részletekben látjuk, hogy lendületes a mesélőkedv, áradó a szöveg.

A mű alakjaira az is jellemző, hogy folytonos bennük a büntudat. Mindez ötvöződik a hittel és a hiedelmekkel, a balladisztikus hevülettel. Hisznek abban, hogy az építés lélekáldozatot követel. Az is igaz, amit Jánosi Zoltán ír: „Az Istennek nem a vigaszt nyújtó, hanem a büntető keze az, amit a falu minden lakosa, élete nagyobb részében érez, ez ivódik bele az öregek mondásai révén már az ifjabb lelkekbe is.” (JÁNOSI Zoltán: *i. m. 32.*) Láthatjuk, hogy ebben a hitvilágban erős az ószövetségi hatás annak ellenére, hogy számukra is megkerülhetetlen a jézusi példa. Abban a faluban, ahol „az emberek úgy ismerték egymást, mintha az egész nép egyetlen családból állna”.

Az író ábrázolja az emberi nyomorúságot, a szegénységet, a nélkülözést. Például olvashatunk egy földdel táplálkozó emberről, aki halála előtt az erdő aljába költözött. Ebben a műben tehát megjelennek az emberi létezés legmélyebb bugyrai, a

teljes kilátástalanság jelei. És vannak váratlan változások a falu életében, hiszen leáll a templomépítés is. Annak ellenére, hogy a böjtöt sokan betartották, bár sokan megszegették. Közben gondot jelent az is, hogy nem értik a mise szövegét, a kántor latin nyelvű imáját. Ugyanakkor részletes leírás szól a kápolnai miséről, a könyörgésről. Ezzel kapcsolatos még egy „tételmondat”: „Szeretföldön mindenki készül a halálra, ne érje váratlanul.” Egy másik fontos mondat viszont az életről szól: „Szeretföldön az ember akkor boldog, ha dolgozhat.” Nincs ebben semmi ellentmondás, csupán a kétfajta létlehetőséget világítja meg.

Mindeközben láthatjuk a teremtett világ csodáit és visszasságait is. Gazdag érzelmi világ ez, s van úgy, hogy a képzelet és a valóság határára viszi el az olvasót a szöveg. Megjegyezhetjük, hogy ez a szellemi kaland néhol szerkezeti szétesést eredményez, de aztán mindig visszaérünk a fő vonalhoz, és az epizódok teljes egészé állnak össze. Ezek a sajátosságok összefügghetnek a *Szeretföld* összetett műfajúságával. „Az elbeszélés műfaja ugyanakkor nyilvánvalóan több komplexumú (regény, elbeszélés, önéletírás, lirizált próza, vallomás, balladisztikusság ötvöződik benne), abban a hagyományos szociográfia csupán az egyik kompozíciós elvként kap szerepet.” (JÁNOSI Zoltán: *i. m.* 35.) Hasonló ötvöződést láthatunk majd egy később prózakötetében, az *Olvasmány az éjszaka cselekedeteiből* című műben is.

A *Szeretföld* egyik különös sorsú alakja Magdolna fia, Péter, akinek portréja az egyik legkidolgozottabb részlet a műben. Korábban már szó esett tragikus sorsáról, titkos származásáról, „Nevenincs Péter” kisgyermekkori megpróbáltatásairól. Hétéves korában szolgál egy családnál, anyjától elszakítva. Sorsa szétválaszthatatlan anyja fájdalmaitól, és ő is nehezen éli meg ezt a helyzetet. Mindenfajta idill tovatűnéséről szól ez a történet, s ebben természetesen a háborúnak van a legsúlyosabb szerepe. Iancu Laura itt is él a líraiság eszközeivel, pl. ebben a részletben: „A messzi szürkületben a holdfény a karcsú hegyvonulatra ejtette ezüstjét. Az asszonyt gyönyör töltötte el, afféle tájtalán világban képzelte magát. Ilyen lehetett a világ a kiűzetés-kor.” Az ilyesfajta idill tűnt ez az ő életükből, bár mindez biblikus méretűvé tágul ki, hiszen a kiűzetés ezt sejteti. Hozzátehetjük azt is, hogy – miként majd a másik, már említett prózakötetben hasonlóképpen – a parasztság kemény küzdelmei, a szegénységgel kapcsolatos problematika elemei ugyancsak megjelennek Iancu Laura epikájában. Szemben a nosztalgikus emlékezéssel. S ebben a világban éli nehéz sorsát a kisfiú, olyan terhekkal, amelyek felnőtt korban is súlyosak. Birkanyáját őriz, fizikai munkát végez, s közben találkozik Jeremiással, anyja férjével, akivel a kútnál ismerkedik meg, s aki jó ideig nem lépi át a falu határát. Péter ösztönösen vonzódik hozzá ebben a titokzatos történetben. S aztán a befejezésben kiderül a titok, s a családtagok egymásra találnak, oly sok szenvedés és vizsály után.

Kemény világ, kemény paraszti sorsok, hasonlóan a Kodolányi vagy Móricz ábrázolta valósághoz. Az ilyen művek egyben realisztikusan mutatják meg a múltat, és túlmutatnak a megszépítő emlékezéseken. Iancu Laura könyvében is olvashatunk az emberi gyarlóságról, az erkölcstelenségről, sok-sok negatívumról. Ezáltal lesz igazán hiteles az elbeszélő mód, így lesz igaz a szó legnemesebb értelmében. Gyakran

találunk benne tragikus részleteket. Egy a sok közül: „Úgy hírllett, Cikó Irma leány korában a falu legszebbje volt. Cikó Deminek sok legénnyel meg kellett küzdenie, egyiket tán meg is ölte, de erről az úgyról a faluban senkinek nem volt ajánlott szólni, mert ha Cikó fülébe eljut, az ember végez vele.” A realitás és a balladisztikus jelleg van itt együtt. Általában jellemző a mű stílusára a gördülékeny meseszöveg, s mind-ez nemes veretű szépprózában áll elénk.

S ebben a kemény világban Magdolna napszámba küldi kislát. Ugyanakkor ez az évek óta tartó szárazság ideje, s ebben is láthatunk szimbolikát, a valóság elemein kívül. A viszonyok már-már apokaliptikusak, körmenetet szerveznek az esőért, mire aztán megtörténi a csoda: „Amikor a falu végén lakók is hazaérkeztek, hirtelen elsötétült az ég, lila felhők tűntek fel a falu fölött, és hirtelen megeredt az eső.” A hit csodája. S ez a csoda egyébként is sok áldozatot követel. A mester, Józsa Péter is ezt hangúyozza embereinek. Itt persze a népi hiedelemvilág és a keresztény hit keveredik egymással, a Kőműves Kelemen-i példa alapján. S egy érdekes észrevétel ezzel kapcsolatban: „Iancu Laura ironikusabban kezeli őt, mint ahogy a székely ballada (vagy annak moldvai változata) állítja be Kőműves Kelelent.” (ALFÖLDY Jenő: *i. m. uo.*)

Megfigyelhetjük a mű mozaikos szerkezetét is. Látszólag egymástól független, mégis összetartozó epizódok és emberi sorsok vonulnak egymás után, aztán egymásba fonódnak. A sorsok közül az egyik legkiemeltebb kétségtelenül Magdolnát, aki nyolc évig hiába várja vissza férjét, el is gyászolja, hiszen nem tudhatja, hogy életben maradt Jeromos. A nő gyásza emlékeinkbe idézi akár Németh László *Gyász* című regényének hősnőjét, Kurátor Zsófit is, akinek egész sorsát meghatározza ez a sötét lélekállapot. Itt, ebben a műben ezekben a részletekben mutatkozik meg Iancu Laura bölcsessége, világképe és érettsége. Itt is találunk egy nagyon fontos mondatot: „Mert a háború az emberben van, az emberből születik, és pusztulást követel, nem életet.” Mint ahogy – Reményik Sándor verse szerint – „A Béke itt kezdődik. / Bent”. (*Béke*)

A történet katartikusan fejeződik be. „A távolban harang szólt. Akárha asszony énekelne.” A remény születik meg a reménytelenségben. „Hátha megáll egyszer belül, a lelkekben, az önbecsülésben, a közös összefogás szépségében is, s nem omlik többé a templom annyi évszázaddal az első templom- és országalapítók után.” (JÁNOSI Zoltán: *i. m.* 35.) S valóban: Iancu Laura szépséges műve erre ad biztatást.